

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΑΦΗΓΗΣΗ ΤΗΣ ΡΟΖΑΣ ΣΜΥΡΝΗ 1922

Εκείνο το Ανοιξιάτικο απόγευμα του 2009 γυρνούσα από το γραφείο μου πηγαίνοντας στο σπίτι μου λίγο πριν φθάσω στην παλιά προσφυγική γειτονιά των πολυκατοικιών στο Περιστέρι συνάντησα την Ρόζα μια καλοσυνάτη γιαγιά που πάντα ευγενέστατη με χαιρετούσε και της ανταπέδιδε τον χαιρετισμό. Εκείνη την ημέρα η Ρόζα όπως την αποκαλούσαν οι γείτονες καθόταν στα σκαλιά του σπιτιού της και δίπλα της καθόντουσαν δυο ηλικιωμένες κυρίες και ένας κύριος, χαιρέτισα και συνέχισα τον δρόμο μου.

Η κ. Ρόζα μου φώναξε νεαρέ έλα να ακούσεις και συ το θέμα της συζήτησης απ' ό,τι γρήγορα διέκρινα ήταν η Σμύρνη και η καταστροφή της το 1922 μια και είχε φύγει στα δέκα της χρόνια.

Κοιτώντας προς εμένα μου λέει « Η Σμύρνη ήταν η πόλη που συνυπήρχαν η Ανατολή και η Δύση με ένα τόσο θαυματικό τρόπο διατηρώντας ταυτόχρονα τις τόσες διαφορετικές μεταξύ τους χαρακτηριστικές ιδιότητες».

Στη Σμύρνη η προκουμαία ήταν γεμάτη εύθυμα μπαρ, ζυθοπωλεία, η μυρωδιά της ψημένης κανέλας κυριαρχούσε το άρωμα του μήλου αναδύοταν από τους ναργιλέδες στα τούρκικα καφενεία, κάθε καφενείο είχε την δικιά του ορχήστρα με κιθάρα μαντολίνο και τσίτερ .

Το κέφι των Σμυρνιών ήταν ασυγκράτητο.

Οι Έλληνες συνεχίζει η κ. Ρόζα την αφήγησή της διέπρεπαν σε κάθε κοινωνικό τομέα σε κάθε επάγγελμα.

Στην ιδιοκτησία των Ελλήνων βρισκόνταν ακόμη πολλά από τα καλύτερα ξενοδοχεία, ζυθοπωλεία και καφενεία της πόλης όπως η Ακρόπολη, ο Βόρειος πόλος το Λουξεμβούργου, ο Οθωμανός διοικητής της Σμύρνης ο Βαλής ήταν πάντα Τούρκος, στόχος του ήταν να υπηρετεί τα συμφέροντα όλων των διαφορετικών εθνοτήτων που ζούσαν στην Σμύρνη.

Οι χριστιανοί της Σμύρνης υπερτερούσαν αριθμητικά των μουσουλμάνων, σε αναλογία μεγαλύτερη του δυο προς ένα, καθώς πλησίαζαν τα Χριστούγεννα του 1918, οι συμμαχικές δυνάμεις της Αντάτ κρατούσαν την μοίρα της Κωνσταντινούπολης της Σμύρνης και της Τουρκίας στα χέρια τους. Θυμάμαι τότε στα εννέα μου χρόνια τις γαλανόλευκες σημαίες και ένα μεγάλο τεράστιο πορτρέτο του Βενιζέλου στην κεντρική πλατεία της πόλης.

Ο Βενιζέλος είχε φτάσει στο Παρίσι και είχε την ελπίδα ότι θα επιτύχει ότι καλύτερο για το ελληνικό κράτος.

Είχε φοβερή ευγλωτία και είχε κερδίσει προ πολλού την αμέριστη υποστήριξη του Λούντ Τζορτζ , ήταν εξαιρετικός αφηγητής έλεγε ο θείος μου ο Γιάννης και φίλευε τους προσκεκλημένους του με ιστορίες από την νεότητα στα βουνά της Κρήτης. Στις 5 Μαΐου 1919 είχε παρθεί η απόφαση οριστικά από τους Λούντ Τζορτζ , Κλεμανσώ και Ουίλσον και αμέσως το τηλεφώνημα του Λούντ Τζορτζ στον Βενιζέλο εμείς οι τρεις αποφασίσαμε ότι πρέπει να καταλάβετε την Σμύρνη του είπαν εκείνοι και άμεσα δόθηκε η απάντηση ότι είμαστε έτοιμοι από τον Ελευθέριο Βενιζέλο.

Ένας από τους παρευρισκόμενους σταμάτησε την αφήγησή της κ. Ρόζας και ρώτησε, μα γιατί στράβωσαν τα πράγματα τόσο πολύ.

Η Ρόζα τον κοίταξε με ένα ύφος λυπημένο του είπε όλα τα πράγματα έχουν την εξήγησή τους και συνέχισε την αφήγηση.

Θυμάμαι την είσοδο του ελληνικού στρατού στην πόλη ,ήταν γύρω στα μέσα Μαΐου του 1919 στις 8.00 π.μ. τα πρώτα ελληνικά πλοία εισέρχονταν στον κόλπο της Σμύρνης.

Όλη η Σμύρνη γιόρταζε λες και ήταν Πάσχα, θυμάμαι σαν να ήταν τώρα , από τα πλοία άκουγες κανονιοβολισμούς και παντού έβλεπες γαλανόλευκες σημαίες.

Το πρώτο που έφθασε στο Λιμάνι ήταν το Πατρίς και ακολουθούσε ο Αβέρωφ και ο Ατρόμητος, μέσα στο πλήθος διακρίνω το Μητροπολίτη Χρυσόστομο. Φορώντας τα άμφιά του προχώρησε και ευλόγησε τους στρατιώτες, όπως έλεγαν οι δικοί μου ο Χρυσόστομος ήταν δακρυσμένος γονάτισε και ασπάσθηκε την σημαία του Συντάγματος και την ευλόγησε.

Παρακολουθούσα την διαύγεια της κ. Ρόζας με θαυμασμό ήθελα να την ρωτήσω αλλά δεν ήθελα να την διακόψω τελικά με ευγενικό τρόπο την ρώτησα και ο Κεμάλ πως αντιδρούσε; Γύρισε με κοίταξε και μου είπε καλά που μου το θύμισες ο Κεμάλ σε αυτή την καταστροφή ήταν το μεγαλύτερο μέρος του κουβαριού.

Ο Κεμάλ ήταν ένας άνθρωπος κυνικός , καχύποπτος και φοβερά πανέξυπνος. Ο κύκλος του από ότι άκουγα σε ατελείωτες συζητήσεις από ανθρώπους που τον έζησαν αποτελούνταν από καλύτερους από εκείνον σε μόρφωση και καλλιέργεια και παρόλο που δεν τους ξεπερνούσε σε καλλιέργεια και σε πηγαία σκέψη κανείς δεν μπορούσε να τον συναγωνιστεί σε ζωτικότητα. Όσον αφορούσε την ζωτικότητα ο Κεμάλ ήταν ακατάβλητος αυτό από μόνο του τον έκανε να πρωταγωνιστεί.

Ο Κεμάλ ήταν ο αστάθμητος παράγοντας για όλους από την μια η υποτίμηση και από την άλλη η τύχη του έπαιζαν τον ρόλο τους για ένα άνθρωπο που και οι συμμαχικές δυνάμεις αλλά και η ελληνική πλευρά δεν τον υπολόγιζαν τόσο.

Ο Κεμάλ είχε αποβιβαστεί στο λιμάνι της Σαμψούντας τέσσερις ημέρες μετά την κατάληψη της Σμύρνης από τον ελληνικό στρατό.

Είχε βρεθεί δήθεν για να αναλάβει την θέση του επιθεωρητή του στρατού δηλαδή την αποκατάσταση της τάξης στην ρημαγμένη από τον πόλεμο ύπαιθρο.

Όμως τα νέα από την Σμύρνη τον ώθησαν σε δράση. Ο στόχος του ήταν διπλός αφενός να αφυπνίσει τον μουσουλμανικό πληθυσμό για την απειλή που συνιστούσε η Ελλάδα και αφετέρου να ενώσει τους αποθαρρυσμένους αξιωματικούς του στρατού.

Ο Κεμάλ δούλεψε σιωπηλά και με σχέδιο.

Η αφήγηση ήταν τόσο διαφωτιστική σε κάποια στιγμή κοίταξα την κ. Ρόζα και την ρώτησα και ο Στεργιάδης πως ήταν σαν ύπατος Αρμοστής; Με κοίταξε απορημένη και μου λέει, τελικά είσαι ενημερωμένος περισσότερο από τους άλλους.

Ο Αριστείδης Στεργιάδης ήταν δικηγόρος και είχε έλθει στην Σμύρνη ως νεοδιορισθείς Έλληνας ύπατος αρμοστής. Είχε επιφορτιστεί με την σημαντικότερη εργασία να αποκαταστήσει την τάξη στην πόλη της Σμύρνης και να αποκαταστήσει τους δεσμούς φιλίας μεταξύ των εθνοτήτων. Ήταν αυταρχικός χαρακτήρας και επέβαλε πάντα την θέλησή του ασχέτως αν είχε απέναντι του ληστές , στρατηγούς , επιστήμονες ή κληρικούς .

Θυμάμαι στα στενά του Μπουρνόβα όταν τον είδα μαζί με τον πατέρα μου λίγο πριν την καταστροφή με ένα καλάμι που χτυπούσε τους κατωτέρους του, όταν διαφωνούσαν με τις αποφάσεις του.

Όμως η διοίκηση του Στεργιάδη προσπάθησε να εγκαινιάσει ένα αμερόληπτο σύστημα Δικαιοσύνης και είχε καταφέρει να επιβάλει το νόμο και την τάξη στους δρόμους της Σμύρνης, εδραίωσε τον πολιτισμό με την ίδρυση του Ιωνικού πανεπιστημίου στην Σμύρνη και προώθησε την Γεωργία και την Βιομηχανία.

Ο Στεργιάδης απέκτησε ελάχιστους φίλους στην ελληνική κοινότητα γιατί ήταν πολύ αυστηρός μαζί τους, προσωπικά αυτό που του καταλογίζω είναι ότι στην καταστροφή του Σεπτεμβρίου του 1922 έφυγε υπό την προστασία Γάλλων στρατιωτών και μας εγκατέλειψε για το Παρίσι και δεν ξαναγύρισε ποτέ στην Ελλάδα μέχρι τον θάνατό του.

Ο Λούντ Τζόρτζ θαύμαζε τον Βενιζέλο και πίστευε στις δυνατότητές του, το καλοκαίρι του 1920 ζήτησε από τον Βενιζέλο να προσφέρει μια μεραρχία για την προστασία της Κωνσταντινούπολης, σε αντάλλαγμα έδωσε στους Έλληνες το πράσινο φως να προωθήσουν τις δυνάμεις τους εκτός Σμύρνης.

Η ελληνική προέλαση υπήρξε ραγδαία αποφασιστική και άριστα οργανωμένη. Το ελληνικό ηθικό πέτυχε να καταλάβει την Προύσα την πρώτη πρωτεύουσα του οθωμανικού κράτους και είχε δημιουργήσει μια ζώνη ασφαλείας που εκτεινόταν 320 χιλιόμετρα γύρω από την Σμύρνη.

Ο Βενιζέλος ζούσε τις πιο μεγάλες του στιγμές. Μέσα σε διάστημα λίγων εβδομάδων είχε επιτύχει τον πολυπόθητο στόχο, την ανάκτηση των εδαφών της Αρχαίας Ελλάδος και του Βυζαντίου.

Η μεγάλη ιδέα γινόταν πραγματικότητα τίποτα δεν έδειχνε ότι η τρικυμία ήταν προ των πυλών. Δυστυχώς ο Νοέμβρης του 1920 έκρυβε δυσάρεστες εκπλήξεις, ο Βενιζέλος έχει υποστεί συντριπτική ήττα στις εκλογές.

Κανείς δεν το περίμενε ούτε οι αντίπαλοί του δεν το είχαν φανταστεί.

Αυτό, όπως έλεγε ο παππούς μου, ήταν η αρχή του τέλους.

Το μέλλον της μεγάλης ιδέας ήταν πια σε κίνδυνο, η Βρετανία ήταν απίθανο να συνεχίσει να τροφοδοτεί την Ελλάδα με όπλα και δάνεια μόλις ο βασιλιάς Κωνσταντίνος ο οποίος ήταν αντιπαθής στην Αγγλία επέστρεψε για να διεκδικήσει το θρόνο του.

Η πτώση του Βενιζέλου αποτέλεσε την μεγαλύτερη ήττα για το Λούντ Τζόρτζ καθώς είχε ποντάρει τα πάντα στον μεγάλο εθνάρχη.

Το καλοκαίρι του 1921 ο βασιλιάς Κωνσταντίνος αποβιβάστηκε στην Σμύρνη απολαμβάνοντας υποδοχής ηρώων.

Οι Έλληνες στρατηγοί στην Σμύρνη κάθισαν να συζητήσουν την ζοφερή πραγματικότητα του πολέμου. Η τελική απόφαση πάρθηκε στο Κορδελιό στην προσωρινή κατοικία του βασιλιά.

Ο ελληνικός στρατός θα ξεκινούσε την πορεία του μακριά από την Διοικητική περιφέρεια της Σμύρνης προς τις πόλεις Κιουτάχεια και Εσκί Σεχίρ.

Το ηθικό των στρατιωτών εκείνη την στιγμή και η σιγουριά για την νίκη βρίσκονταν σε εξαιρετικό σημείο.

Ο Στρατός σάρωσε τα πάντα στο πέρασμα του, προελαύνοντας έξω από την Σμύρνη.

Οι στρατιώτες του Κεμάλ πολέμησαν γενναία αλλά έχασαν.

Την τρίτη εβδομάδα του Ιουλίου οι πρώτοι Έλληνες στρατιώτες εισήλθαν στην πόλη της Κιουτάχειας. Σε λιγότερο από δυο μέρες από την στιγμή που ο Ελληνικός στρατός ξεκινούσε από την Κιουτάχεια, βρέθηκε να κατέχει και το Εσκί Σεχίρ.

Το πρώτο μέρος της ελληνικής επίθεσης είχε ολοκληρωθεί με θρίαμβο.

Για τον Μουσταφά Κεμάλ άκουγα ότι ήταν από τις χειρότερες μέρες του, το πρόσωπό του ήταν παραγμένο και σκυθρωπό.

Δυο μεγάλες πόλεις βρίσκονταν στα χέρια του ελληνικού στρατού και πολλά εδάφη βρίσκονταν υπό τον έλεγχό τους. Ωστόσο οι δυνάμεις των εθνικιστών δεν είχαν ηττηθεί και εξακολουθούσαν να κατέχουν μεγάλες ποσότητες οπλισμού. Τότε οι Έλληνες στρατηγοί βρέθηκαν ενώπιον ενός μεγάλου ερωτήματος. Ποιο θα ήταν το επόμενο βήμα;

Μπροστά τους στο πολεμικό συμβούλιο της Κιουτάχειας είχαν δυο επιλογές είτε να οχυρωθούν γύρω από το Εσκί Σεχίρ και να υπερασπιστούν τα καταληφθέντα εδάφη είτε να συνεχίσουν την προέλαση προς την ανατολή καταδιώκοντας τις δυνάμεις του Κεμάλ.

Η σοφότερη απόφαση ήταν η πρώτη να παραμείνουν στις θέσεις τους και να εδραιώσουν τα εδάφη τους.

Και τότε έγινε το μοιραίο λάθος. Οι Έλληνες στρατηγοί αποφάσισαν επίθεση στα βάθη της Ανατολής.

Η κ. Ρόζα μας κοίταξε και μας είπε εάν δεν γινόταν αυτό πιστεύω ότι δεν θα γινόταν η Μικρασιατική Καταστροφή. Ο δρόμος για την έρημο της Ανατολής ήταν εφιαλτικός, δεν υπήρχαν πηγάδια.

Οι άνδρες του Ελληνικού στρατού κάλυπταν 50 χιλιόμετρα τη μέρα, σε λίγο καιρό οι στρατιώτες άρχισαν να υποφέρουν από την έντονη έλλειψη τροφής και νερού. Οι άνδρες έτρωγαν το συσσίτιο ωμό λόγω έλλειψης καυσίμων και η ελονοσία θέριζε.

Ο Μουσταφά Κεμάλ σας είπα και παραπάνω ήταν πολύ τυχερός. Πρώτα η ήττα του Βενιζέλου στις εκλογές, τα λάθη των ελλήνων στρατηγών για προέλαση προς το Σαγγάριο και η υλική βοήθεια που δέχτηκε από τον Λένιν, όλα ήταν υπέρ του.

Έτσι λοιπόν η προέλαση προς το Σαγγάριο και η υποχώρηση του Ελληνικού στρατού μετά την αντεπίθεση από τον Κεμάλ τον Σεπτέμβρη του 1922 είχε σαν αποτέλεσμα να χάσουμε με τραγικό τρόπο ό,τι είχαμε κερδίσει.

Πέντε Ελληνικές μεραρχίες διαλύθηκαν, η ιστορία αυτή επαναλαμβάνονταν ξανά και ξανά όπου στρατοπέδευαν οι Ελληνικές δυνάμεις.

Το κύμα φημών σχετικά με την δραματική κατάρρευση του Ελληνικού στρατού έφτασε στην Σμύρνη σε λίγες ώρες και τότε άρχισε η ώρα της καταστροφής της Σμύρνης.

Ο Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος ήταν ένας από τους λίγους ανθρώπους που πίστευαν πως όταν ο στρατός του Κεμάλ θα έμπαινε στην πόλη θα κατέσφαζε τους Έλληνες κατοίκους της.

Γύρω στις 10 Σεπτεμβρίου 1922 η είδηση ότι η Ελληνική Διοίκηση είχε εγκαταλείψει την Σμύρνη προκάλεσε αναστάτωση.

Ο Ελληνικός στρατός δεν μπορούσε πια να αντισταθεί δεν έχει ούτε Αξιωματικούς ούτε τρόφιμα.

Το πρώτο τάγμα του στρατού του Μουσταφά Κεμάλ πλησίαζε τον Μπουρνόβα και πίσω από αυτούς οι Τσέτες, ο τρόμος άρχιζε να βασιλεύει στην πόλη.

Η βία άρχισε τώρα να επεκτείνεται και να καταλαμβάνει το κέντρο της πόλης. Εκείνο το βράδυ είμαστε έτοιμοι να φάμε, ήμουν μόλις 10 χρονών και από το διπλανό σπίτι ακούσαμε ένα ουρλιαχτό.

Οι Τσέτες τους απειλούσαν ότι θα τους σκότωναν εάν δεν τους έδιναν χρήματα, οι γείτονές μας τους παρακαλούσαν, δεν έχουμε τους έλεγαν και ύστερα κραυγές παντού κραυγές. Εκείνη την ημέρα μια τούρκικη περίπολος έφτασε έξω από τα γραφεία του Μητροπολίτη Χρυσόστομου του πιο σπουδαίου ανθρώπου που γνωρίσαμε ποτέ, του ανθρώπου που αρνήθηκε να φύγει και να μας εγκαταλείψει στην τύχη μας παρόλο που του προτάθηκε από Γάλλους και Ιταλούς διοικητές, εδώ είναι το ποίμνιό μου είπε και εδώ θα μείνω.

Η περίπολος τον οδήγησε στο νέο διοικητή της Σμύρνης Νουρεντίν .

Τι είπαν μεταξύ τους παρέμεινε άγνωστο.

Ο Χρυσόστομος το μόνο σίγουρο είναι ότι διώχθηκε από τον Νουρεντίν και με τις εντολές του οδηγήθηκε σε μανιασμένο πλήθος όπου τον χτυπούσαν λυσσαλέα με γροθιές και με ξύλα και του τρυπούσαν με μαχαιριές το σώμα ώσπου τον αποτελείωσαν οι Τσέτες.

Ο Ιεράρχης μας μαρτύρησε και δεν δέχτηκε να φύγει, έμεινε κοντά μας και έμεινε πάντα στην ψυχή μας ο δικός μας Χρυσόστομος.

Τον Χρυσόστομο τον έσυραν σε ένα σοκάκι στον Τσεμελέ, όπου τελικά πέθανε από φρικτά τραύματα.

Η αφήγηση της κ. Ρόζας έφτασε στο τέλος συγκινημένη και με δάκρυα στα μάτια, το τελευταίο που την ρώτησα ήταν για την αναψηλάφηση της Δίκης των έξι και μου είπε «όπως σου είπα παραπάνω γίνανε τραγικά λάθη από τους Διοικούντες και τον βασιλιά μετά το 1920 η εκτέλεση των έξι ήταν δίκαιη. Εάν οι αποφάσεις τους ήταν σωστές η καταστροφή δεν θα είχε γίνει. Ο κόσμος τότε ζητούσε κάποιον να πληρώσουν για τον ξεκληρισμό και τον αφανισμό χιλιάδων προσφύγων. Τώρα τι θέλουν και τα σκαλίζουν...».

Η κ. Ρόζα μας είχε ανοίξει την ψυχή της και την καρδιά της, την ευχαριστήσαμε όλοι όσοι είμαστε εκεί για την συγκλονιστική της αφήγηση. Μετά από δυο μήνες όταν ξαναπέρασα είχα μαζί μου ένα CD για να το δωρίσω στην κ. Ρόζα. Ένα τραγούδι της Σωτηρίας Μπέλου που αναφερόταν στα γεγονότα της Μικρασιατικής Καταστροφής και με συγκλόνιζε όταν το άκουγα « θα με δικάσει ο κούκος και το αηδόνι μα στην Αγιάσο σταυρουδάκι μου χρυσό».

Όταν την αναζήτησα στην κυρία της διπλανής πόρτας μου είπε : η καημένη Ρόζα πριν 15 ημέρες πέθανε στα 97 της και θα μας λείπει το χαμόγελό της και οι συγκλονιστικές ιστορίες που μας διηγόταν από την Σμύρνη.

Η αφήγησή της όμως θα μείνει για πάντα χαραγμένη στην ψυχή μου σαν να την έζησα εγώ αληθινή και τεκμηριωμένη.

ΓΚΙΟΛΕΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
Μέλος της Ε.ΚΥ.Τ.